

всегда открыто для интерпретаций. В своей работе, для обеспечения более полного анализа гендерной идентичности, Л. Алкофф разработала аспект материальной инфраструктуры гендерной идентичности, указав, что гендерная идентичность имеет мощный визуальный и материальный аспект, часто недооцениваемый учеными. Визуальные маркеры идентичностей представляют недостающий аспект для процесса анализа гендерной идентичности.

Библиографические ссылки

1. Alcoff L. M. Visible Identities: Race, Gender, and the Self / L. M. Alcoff. - Oxford University Press, 2006. – 344 p.

2. Кікінеджи О. М. Гендерна ідентичність в онтогенезі особистості: Монографія / О. М. Кікінеджи. – Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2011. – 400 с.

3. Шнейдер Л. Б. Личностная, гендерная и профессиональная идентичность - теория и методы диагностики. / Л. Б. Шнейдер. – М: МПСИ, 2007. – 128 с.

Скиба Е. К. Проблема візуальних маркерів гендерної ідентичності в суспільстві.

Аналізуються візуальні маркери гендерної ідентичності, як втілення ідентифікації, життєвого досвіду та досвіду суб'єктивності.

Ключові слова: гендер, соціальна структура, ідентичність, суб'єктивність, фемінізм.

Skiba E. The problem of visual markers of gender identity in society.

The visual markers of gender identity as the embodiment of the identification, life experience and experience of subjectivity are analyzed.

The issue of gender socialization was, is and will be one of the most important issues of social stability, cultural tolerance, truly good for the individual company. By constantly living in a man needs to see both near and far future, only that symbolized stability for the person as the safety and security of life itself. And because of this same fear is natural for human society as a whole and the individual in particular, are afraid of any change. But the changes are a breakthrough for the future, as well as life itself is synonymous with instability. Any aspiration to expand the boundaries of accepted norms of society, any movement toward democracy is understood as the recognition of the invasion, violation of homogeneity of social identity, and, in particular, gender identity. But if we want freedom, we must understand that every and any exemption requires more than just the recognition and study of the differences that exist between identities. And the study of these differences is the study of the tools of gender identity issues.

The main purpose of this article is to examine the role of visible markers of gender identity as a way to study the problem of achieving freedom. Following the stated purpose, we propose to allocate the following tasks:

- Learning the tools of manifestation of gender identity in the society;
- To investigate markers of this complex social construct;
- To consider the problem of the basic criteria category «woman.»

Trying to understand such a complicated issue as a phenomenon of identity, the researchers analyzed the problem thoroughly from different angles. The manner of visual criteria is quite an effective tool in addressing this issue. Building on the philosophical sources and on theoretical and empirical research in the social sciences, Linda Alkoff makes a strong case that the identity as such, do not pursue any special interests, and they are not bound to any pronounced opposition to the policy discourse. Identity politics does not necessarily lead to conformism, essentialism, or the condemnation of others. Identities are historical formations and their political content is always open to interpretation.

Keywords: gender, social structure, identity, subjectivity, feminism.

Надійшла до редколегії 01.03.2013 р.

УДК 111

К. О. Скляренко

Дніпропетровський національний університет імені Олеся Гончара

КОГНІТИВНІ ЗМІНИ В СТРУКТУРІ ЖИТТЄВОГО СВІТУ: ВІД ТРАДИЦІЇ ДО ПОСТМОДЕРНУ

Досліджуються прояви нової когнітивної епохи – постмодерну – в сьогднішній повсякденності. Для цього повсякденність постмодерну відмежовується від характерних для модерної та традиційної епох способів інтерпретації світу за допомогою виділених А. Шюцем шести ознак життєвого світу.

Ключові слова: постмодерн, суспільство, зміни, розвиток.

Риси нової культурної епохи проявляються не лише в науці і філософії, але і в повсякденному житті. У даній статті ми спробуємо визначити, в чому полягають прояви нової когнітивної епохи – постмодерну – в сьогоденній повсякденності. Для цього вважається за необхідне відмежувати повсякденність постмодерну від характерних для модерної та традиційної епох способів інтерпретації світу за допомогою виділених А. Шюцем шести ознак когнітивного стилю життєвого світу задля того, аби визначити, чи відповідають вони когнітивному стилю сучасної особистості.

Трудова діяльність у традиційному суспільстві, перш за все, спиралась на фізичну працю, яка забезпечувала існування індивідів – мисливство, збиральництво, риболовля, сівба, землеробство і т. п. В епоху модерну праця розглядалась або як матеріальне виробництво, або як діяльність, направлена на «виготовлення» інтелектуального продукту. У дискурсі епохи Модерн опорними стають такі концепти, як «науково-технічний прогрес» та «економічний зріст»; «зростання майстерності», «прогресивні методи» та інше. Тобто, трудова діяльність, здебільшого, носила перетворювальний характер, та мала за мету зміну фізичного стану світу.

Проте в новітню епоху ця діяльність все більш і більш виявляється орієнтованою не на зміни фізичного стану світу і не на діяльність за допомогою фізичних актів, а на зміну стану знання – на маніпуляцію – діяльність за допомогою символів і знаків, яка, в певному значенні, виявляється лише віртуальною діяльністю і лише потенційно припускає зміни у фізичному світі. Результатом трудової діяльності у суспільстві постмодерну виступають не лише матеріальні продукти, але і симулякри (в термінології Ж. Бодрійяра), які виступають як підробки, фальсифіковані копії, головна функція яких – вторинне виробництво реальності за допомогою гри знакових кодів [2, с. 21]. Таким чином, шюцівське визначення характерного для повсякденності способу діяльності як трудовій діяльності, орієнтованої на зовнішній світ, не зовсім відповідає тому положенню, яке в тенденції реалізується сучасним світом. Сучасна трудова повсякденність зосереджена у невиробничій сфері, характеризується високим рівнем маніпулятивності та віртуалізації.

Важлива характеристика повсякденності – це так зване *erosche* [5, с. 133], тобто утримання від всякого сумніву в існуванні світу, і в тому, що світ, цей світ, міг би бути не таким, яким він являється активно діючому індивідові. Для традиційного суспільства було характерним вважати, що разом з наявним, повсякденним світом, в якому живе і діє людина, існує інший, реальніший світ, наприклад світ богів чи духів. Той, потойбічний світ був, у певному значенні, реальнішим і важливішим за цей, земний, бо він був вічним, а цей – кінцевим, причому кінець світу мислився близьким і реальним. Для того, щоб зберегти світ у тому стані, в якому він був донині, здійснювалися певні ритуали, багато з яких були пережитком язичництва.

Модерн привносить нове сприйняття життєвого світу, який сприймається як єдино існуючий, розглядається в термінах «тут» і «зараз». Головна логіка модерної свідомості – логіка раціоналізму. Макс Вебер писав, що головною рисою епохи модерну, коли людина звільнилася від магії і релігійних забобонів і набула справжньої автономності у світі, стала саме принципова пізнаваність світу, тобто потенційна можливість об'єктивно пізнати все, що завгодно. Це власне і означає «розчаклування» світу [3, с. 345].

Соціальний світ модерну, за Вебером, стає усе більш «прозорим», тобто чітким, зрозумілим, доступним для пізнання і зміни, завдяки його «розчаклуванню», внаслідок наростаючої раціоналізації соціального життя.

Однак підсумки здійснення модерністського проекту виявилися не настільки надихаючими, як може здатися на перший погляд. Адже усупереч оптимістичному погляду М. Вебера і безлічі інших мислителів настала пора, як пише Ю. Хабермас, «нової непрозорості» [6, с. 356]. Сьогодні можна говорити про нове «зачаклування» світу, що відбувається як відповідь на тотальну ірраціональність сучасного світу, виступає способом орієнтації та тлумачення різноманітної кількості важкопрогнозованих та ірраціональних процесів.

Сучасний світ у відомому сенсі є поверненням до невизначеності і нестійкості світу до-модерну. Але тепер місце потойбічної, або божественної реальності, пекла і раю займає світ віртуальної реальності. Перехід з одного світу в інший – предмет більш-менш вільного вибору. Існують і розвиваються інституціональні засоби такої мобільності. Для кожного конкретного індивідуума вся безліч світів існує як віртуальна множина по відношенню до його власної актуальної повсякденності. Але актуальна повсякденність для кожного своя, і те, що виглядає віртуальним для одного індивідуума, виявляється актуальним для іншого і так далі

Наступна характеристика повсякденності за А. Шюцем – активне, напружене відношення до життя. Традиційне християнство проповідувало відмову від активності у цьому світі, направляючи увагу на майбутнє життя після смерті, молитву, пост, умертвіння плоті і тому подібне. Проте Реформація затвердила земний світ з усіма його вимогами, що пред'являлися повсякденним життям, як єдине місце служіння Богові. Напружене відношення до життя як неухильне і бездоганне виконання вимог, що пред'являються середовищем, обставинами, професійною і соціальною роллю, – це основне положення етики протестантизму, яку Макс Вебер визначив як головну складову капіталістичного духу [3, с. 259].

Період модерну ознаменувався перетворенням ідеї активності на життєву ідеологію. Це супроводжувалося наростанням темпу і ритму життя, а також затвердженням таких цінностей як успіх, кар'єра, гроші.

Підступи до постмодерну характеризуються реакцією на модерністську ідеологію активності, яка панувала багато століть поспіль: численні субкультурні і соціальні рухи – від «зелених», протестуючих проти промислової активності індустріальної ери, що веде до насильства над природою, до хіппі, що прагнули мінімізувати будь-якого роду активність, – поставили під сумнів переваги активного, діяльного відношення до життя, яке здавалося цілком очевидними.

Легітимована споглядальність як норма життя, прояв активності можливий лише у тому світі, який являється важливим для самореалізації індивіда [2, с. 45]. Яскраво демонструє трансформацію рівня напруженого відношення до життя в сучасному суспільстві активне поширення нарцистичних тенденцій. Акцент нині переноситься на духовні характеристики життя, вважається, що важливо навчитися розглядати в якості головних цілей не матеріальні цінності, а людину, яка виступає найвищою цінністю. Нові ідеї успіху виникають навколо різноманітних форм самовираження. Наголос тепер робиться на особистість, індивідуальність, яка потребує вираження, задоволення.

Ще одна характеристика повсякденності – специфіка сприйняття часу. Повсякденність конститується «стандартним» часом трудових ритмів.

Можна припустити, що в традиційному суспільстві суб'єктивний час був співвіднесений з об'єктивним, оскільки трудові ритми співпадали з природними (весна–осінь, день–ніч). Тобто ми можемо говорити про циклічну модель сприйняття часу. Оскільки передача трудового досвіду неодмінно вимагала спадкоємності і збереження традицій, то можна говорити про прагнення до збереження минулого досвіду і, більш загально, про націленість та пильну увагу традиційного суспільства до минулого.

У міру розвитку наукових уявлень об'єктивний час, так само як і людське життя, почали звільнятися від спадщини традиційних інтерпретацій і, взаємодіючи, утворили трудовий час модерної повсякденності, який векторно був спрямований до майбутнього. Таке суспільство характеризується зростанням особистої мобільності, швидким накопиченням капіталу, дає більше можливостей для здійснення вибору та ініціативи, необхідних для подолання виникаючих проблем.

Якісно інший вектор розвитку спостерігається у сучасному суспільстві постмодерну, яке характеризується втратою почуття історичної спадкоємності. Жити сьогоднішнім і нічим іншим, поза зв'язком з минулим і майбутнім – це лозунг постмодерного суспільства, яке породжує суспільство нарцисів – самозакоханих людей.

У першу чергу, на зміну ставлення сучасної людини до свого майбутнього, як

стверджує З. Бауман, вплинули загальні зміни стосовно праці. Індивід епохи модерну переймався проблемою свого майбутнього, проте воно уявлялось йому цілком ясним, передбачуваним, очевидним. У постмодерні ситуація кардинально змінюється. В якості провідного елемента даних змін Бауман відмічає появу нової короткострокової ментальності. «Гаслом дня стала «гнучкість», що стосовно до ринку праці означає кінець трудової діяльності у відомому та звичайному для нас вигляді, перехід до праці по короткостроковим, негайним контрактам або – взагалі без них, до роботи без будь-яких обговорених гарантій». [1, с. 29]

Із майбутнього зникає головна риса в його модерновій моделі – передбачуваність. За таких умов невизначеності люди відмовляються від досягнення перспективних цілей, заради отримання негайних результатів, характерною для сьогодення є стратегією поведінки починає виступати гедонізм та, як уже відмічалось вище, нарцисизм.

Наступна, з виділених А. Шюцем характерних рис повсякденності – визначеність особистою самоідентифікації (залученість особистості).

Традиційне суспільство, якщо говорити в термінах Е. Дюркгейма, виступало суспільством з механічною соціальною солідарністю, де кожен індивід не просто був членом общини, громади, а цілковито залежав від неї. Тому ми можемо говорити про глибоку й активну залученість людини в повсякденність у минулі епохи.

Інший характер залученості спостерігається в епоху модерну. У суспільстві, яке було цілісною і упорядченою системою з жорсткою дисциплінарною структурою, будь-яка людина розглядалася як усереднений соціальний тип, залучений у великі соціальні спільності – класи, страти, етноси. Модерн, за виразом З. Баумана, являвся суспільством тотального адміністрування, що виключає будь-який особистий прояви індивідуальності [1, с. 78]. Становище індивіда у суспільстві залежало від його соціального статусу, який був інструментом відчуження індивіда. Такий тотальний соціальний універсум не міг не породжувати суперечливі стани в людській психіці, звідси – проблема самотності, соціальна ексклюзія. Модерний індивід характеризується низькою особистою визначеністю і залученістю, якщо виражатися термінами А. Шюца.

У свідомості постмодернної особистості дихотомічна полярність індивід – суспільство, яка завдається модерною системою цінностей, істотно видозмінюється. На одному полюсі, який начебто відмічений негативними знаками, опиняються всі основні інституційно-оформлені види соціальної діяльності. Всі вони роздивляються як сфера, що називається «суспільним» життям. На іншому полюсі – зосереджується сфера «приватного» життя індивіда. «Суспільне» життя ототожнюється з відсутністю індивідуальної свободи, з репресивністю бюрократії та системою маніпуляції особистістю, з рутинною, ритуалізованою, примусовим конформізмом та втратою індивідуальності. Навпаки, «приватне життя асоціюється з індивідуальною свободою, свободою прояву спонтанних особистісних імпульсів та емоцій, з можливістю знайти власне «Я» [1, с. 38].

Розглядаючи взаємодію приватного та суспільного З. Бауман зауважує, що приватне сьогодні вторгається на територію суспільного, але не для того, щоб взаємодіяти з ним; суспільне колонізується приватним; публічний інтерес деградує до зацікавленості приватним життям суспільних діячів, а суспільні проблеми, які не можуть підлягати подібній редукції і зовсім залишаються незрозумілими [1, с. 321].

Залученість постсучасного індивіда створюється різноманіттям зв'язків, контактів, але із «приватними» колективами з доволі вузьким колом інтересів. Це буде солідарність мікрогрупи – таке положення не суперечить концепції нарцисизму, а навпаки, підтверджує існуючу тенденцію [4, с. 30]. У постсучасних індивідів спостерігається бажання опинитися серед людей, які зайняті в цю хвилину і в даних обставинах тим самим, що й вони, щоб відчувати свою корисність, вимагати додаткових прав, відчувати себе вільними вирішувати свої проблеми через «контакт», виступ від першої особи [19, с. 30]. На наш погляд, на прикладі цього може виступати широка залученість до різноманітних соціальних мереж, які формуються за принципом «свій-чужий» (входження до списку друзів, можливість

продивлятися закриті від широкого доступу фотоальбоми, залишати коментарі, членство в закритій групі).

Підбиваючи підсумки всіх перерахованих складових, можна зробити висновок щодо особливої форми соціальності постмодерного суспільства шляхом порівняння притаманних кожного типу суспільства особливостей життєвого світу.

Якщо традиційне суспільство в якості особливої форми соціальності висуває низький динамізм соціальних процесів; домінування традиції як всезагального нормативного регулятора суспільного життя, то модерн відкриває раціоналізм та активізм, прогрес науки і техніки. Постмодерн, у свою чергу, наголошує на поліваріативності суспільного розвитку, запереченні прогресу, розповсюдженні симулякрів, ствердженні в якості головних принципів конституювання реальності маніпулятивність та ірраціоналізм. Безальтернативність традиційної релігійної доктрини, всупереч оптимістичному модерністському «розчаклуванню» світу, сьогодні знову повертає нас до невизначеності і нестійкості світу до-модерну, але тепер місце потойбічної, або божественної реальності, займає світ віртуальної реальності. Циклічна модель часу традиційної доби, що була видозмінена вибудовуванням модерної довгострокової перспективи, замінюється «короткостроковою ментальністю», намаганням жити «одним днем», що сповідується ідеологією гедонізму, нарцисизму та суспільства споживання. Безсуб'єктність людини традиції, яка цілком підпорядковувалась інтересам громади та мала велику залученість до зв'язків всередині общини, в епоху модерну кардинально перетворюється завдяки процесам індивідуалізації, суб'єктивації, що знижують соціальну залученість особистості, сприяють соціальному відчуженню та самотності. Постмодерністське суспільство прагне до подолання залежності – як зовнішньої, так і внутрішньої – від будь яких раціонально організованих форм колективної дії, домінування приватного над публічним. Макросоціальні структури втрачають своє значення у повсякденному житті, внаслідок чого смисловий горизонт сучасної особистості звужується до меж безпосередньої особистої взаємодії, рівня малих соціальних груп, субкультурної активності.

Таким чином, ми можемо зробити висновок, що кожний тип суспільства характеризується своїм способом сприйняття світу, в якій повсякденність виступає як загальний, інтерсуб'єктивно структурований життєвий світ. На основі даних характеристик ми прийшли до висновку, що життєвий світ сучасної особистості якісно відрізняється від когнітивних стилів модерну та традиційного суспільства, що дає нам підстави говорити про нову повсякденність постсучасності. У рамках даного дискурсу нами зроблена теоретична спроба визначення меж проблемного поля з метою наступного звуження фокусу дослідницької уваги на конкретних аспектах у рамках української повсякденності.

Бібліографічні посилання

1. Бауман З. Индивидуальное общество / З. Бауман – М. : Логос, 2002. – 390 с.
2. Бодрийяр Ж. В тени молчаливого большинства, или конец социального / Ж. Бодрийяр – Ек-г.: Изд Урал-го универ., 2000. – 86 с.
3. Вебер М. Избранные произведения / М. Вебер – М.: Прогресс, 1990. – 468 с.
4. Иванов Д. В. Виртуализация общества / Д. В. Иванов – СПб.: Петербургское востоповедение, 2000. – 96 с.
5. Шюц А. Структура повседневного мышления / А. Шюц // Социолог. исследования. – 1988. – № 2. – С. 130–136.
6. Хабермас Ю. Вовлечение другого. Очерки политической теории / Ю. Хабермас – СПб., 2001. – 417 с.

Скляренко К. А. Когнитивные изменения в структуре жизненного мира: от традиции до постмодерна.

Исследуются проявления новой когнитивной эпохи – постмодерна – в сегодняшней повседневности. Для этого повседневность постмодерна отрывается от характерных для

модерновой и традиционной эпох способов интерпретации мира по выделенным А. Шюцем шести признакам жизненного мира.

Ключевые слова: постмодерн, общество, изменения, развитие.

Skliarenko K. Cognitive changes in the structure of the living world: from tradition to post-modernism.

The displays of new epoch are investigated in this article – postmodern – in a today's daily occurrence. For this purpose daily occurrence postmodern marked off from characteristic for modern and traditional epoches of methods of interpretation of the world by means of distinguished A. Schutz of six signs of the vital world. Traditional society in quality the special form of sociality pulls out subzero dynamism of social processes; modern opens rationalism and activity, progress of science and technique. Postmodern marks on to multi-variant approach of community development, denial of progress, distribution of simulyacr. Cyclic model of time of traditional epoche and construction of modern of long-term prospect, replaced in postmodern by «short-term mentality», «society of consumption». Postmodern society aspires to prevailing private above public. Macrosocial structures lose the value in everyday life, subcultural activity spreads. Thus, the vital world of modern personality high-quality differs from styles of modern and traditional society which grounds to us to talk about the new daily occurrence of post-contemporaneity.

Each type of society is characterized by its way of perceiving the world, which serves as a common routine, structured intersubjective living world. Based on these characteristics, we concluded that the living world of the modern individual qualitatively differs from cognitive styles of modern and traditional society that allows us to talk about new everyday modernity. Within this discourse we made an attempt to determine the theoretical limits of the problem field for further narrowing of focus research attention on specific aspects in the Ukrainian part of everyday life.

Keywords: postmodern, society, changes, development.

Надійшла до редколегії 28.02.2013 р.

УДК 316

Е. В. Ходус

Днепропетровский национальный университет имени Олеся Гончара

РЕКОНФИГУРАЦИЯ СУБЪЕКТИВНОСТИ В КОНТЕКСТЕ ПРОЦЕССОВ ЭСТЕТИЗАЦИИ СОЦИАЛЬНОЙ РЕАЛЬНОСТИ

Артикулирована обусловленность процесса эстетизации частной жизни глобальным явлением медиатизации современной культуры; проанализированы особенности модификации статуса субъекта с учетом эстетической компоненты, которая формирует новую особую специфику самовыражения и самоощущения современного индивида.

Ключевые слова: приватность, субъектность, эстетизация повседневности.

Без преувеличения можно утверждать, что проблематика личностных трансформаций в контексте социокультурных «трансмутаций» (в терминологии Ж. Бодрийара) является одной из доминантных в общем потоке современного социологического теоретизирования. Отдельные аспекты этой проблемы в разные годы были описаны в работах З. Баумана, Э. Гидденса, П. Бурдьё, Ю. Хабермаса, У. Бека, Ж. Бодрийара, Ги-Э. Дебора, М. Фуко, Дж. Урри. Тема данной статьи, находясь в рамках указанного исследовательского поля, непосредственно сфокусирована на особенностях связи между социальным миром и современным индивидуальным опытом. Ведь нынешний тип отношений индивида к обществу, характеризуется рядом таких ассоциативных понятий как «индивидуализация», «общество терапии», «общество впечатлений», «эмоциональный интеллект», «психологизация повседневности», «эстетизация повседневности». В них запечатлены изменения всего ментального комплекса человека, ставшие заметными с 70-х годов XX века под воздействием стремительно нарастающей «медиатизации» социальной реальности. Соответственно цель настоящей статьи состоит в анализе особенностей реконфигурации субъектности современного человека как следствии театрализации социальной жизни, которой способствует глобальное развитие медийных технологий.

Каждая культурно-историческая эпоха порождает определенный набор жизненных доминант, культурно-символических кодов, которые воспринимаются